

GIDS VOOR DE TENTOONSTELLING  
WEST-INDISCHE DIEREN

ZOÖLOGISCH MUSEUM  
PLANTAGE MIDDENLAAN 53, AMSTERDAM  
TELEFOON 50633

26 JUNI 1954

**Illustraties :**

- pag. 1. Vliegende Vis.  
4. Flamingo's.  
5. Pirurucu.  
6. Slingeraap.  
8. Zuilcactussen op Bonaire (foto Dr K. H. Voous).  
9. Pelikaan.  
11. Koralentuin, Curaçao (foto Dr R. Flachs).  
12. Kalksteengrot bij Hato, Curaçao  
(foto P. A. van der Werf).

**Tekeningen van J. A. Mastro**

WEST-INDIË heeft zijn naam te danken aan een vergissing. Een grootse vergissing overigens, want toen Columbus in 1492 Amerika ontdekte, meende hijzelf dat hij de Oostelijke eilanden van de Indische Archipel had gevonden. Het verhaal gaat, dat bij de eerste eilanden die Columbus bezocht, ook St. Maarten was (11 November 1492, d.i. op St. Maarten's dag). Al gauw moet men hebben bemerkt dat dit nog niet de gezochte (Oost)-Indische eilanden waren. Latere expedities hebben het pogen langs deze weg Oost-Indië te bereiken voortgezet, wat tot gevolg had dat reeds in 1498 het vasteland van Zuid-Amerika (o.a. de monding van de Orinocorivier en Suriname) door Spaanse ontdekkingsreizigers werd betreden. Curaçao werd in 1499 ontdekt door Alonso de Ojeda. Zowel de Nederlandse Antillen als Suriname behoren dus tot de eerst ontdekte Amerikaanse gebieden.

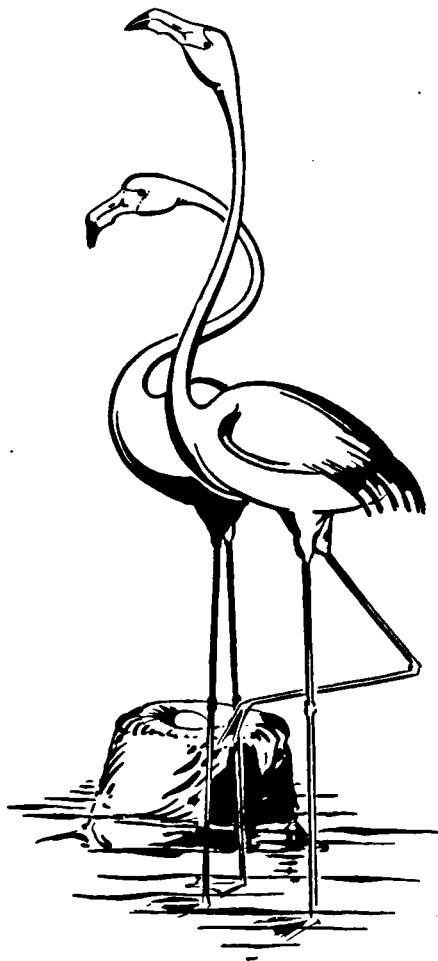
De naam Indië bleef in het taalgebruik bewaard, ook nadat de eerste reizen om de wereld aan het licht hadden gebracht hoever het oude en het nieuwe Indië uit elkaar lagen. Men noemt de oorspronkelijke bevolking nog steeds Indianen en gebruikt de naam West-Indië voor het gehele Caraïbische eilandenrijk. Ook de aangrenzende kustgebieden van Midden- en Zuid-Amerika worden er vaak bij gerekend.

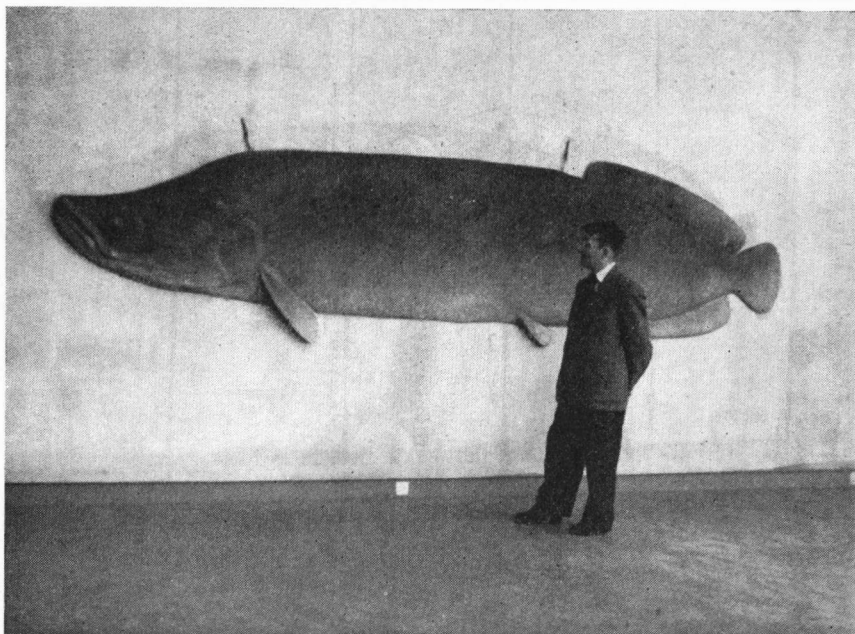
Voorals in Nederland heeft deze algemene naam burgerrecht verkregen door het bestaan van de West-Indische Compagnie, die in principe alle tropische Amerikaanse gebieden exploiteerde.

Van het begin af heeft men in Europa grote belangstelling getoond voor de zeer gevarieerde en geheel onbekende West-Indische dierenwereld. Uit de tijd dat de Nederlanders o.l.v. Johan Maurits van Nassau Brazilië koloniseerden (1636—1644) stamt het geëxposeerde schilderij van Frans Post, waarop enkele typische, Zuid-Amerikaanse dieren zijn afgebeeld. Mede door het werk van Maria Sybilla Merian behoorden de Nederlandse gebieden een tijdlang tot de biologisch best bekende van geheel Amerika. Tegenwoordig kan men met enig recht beweren dat zij het minst bekend zijn. Het leek ons daarom van belang om in een tentoonstelling iets te laten zien van deze weinig bekende dierenwereld, waarbij wij er bovendien naar hebben gestreefd de grote verschillen, welke tussen de fauna van het West-Indische eilandenrijk en die van het Zuid-Amerikaanse vasteland bestaan, naar voren te brengen.

*Hal.* Aan de ene kant zien wij als aankondiging van de Suriname-zaal een paar vertegenwoordigers van het vasteland van Zuid-Amerika: jaguar, brulaap, zwarte gier. De eerste twee zijn typische vertegenwoordigers van de uitgestrekte regenwouden.

Op de Nederlandse Antillen komt practisch geen oerwoud voor, het klimaat is er droger en het landschap kaler. Karakteristiek zijn de flamingo's, vogels van uitgestrekte, zoute la-





gunen. Hun broedkolonies zijn gauw verstoord. Die op Bonaire, een van de weinige nog bestaande in het Caraïbische gebied, wordt streng beschermd en is de trots van het eiland.

Tegenhanger van de zwarte gier is de visarend, die zijn jachtgebied vindt langs de vele kusten en baaien. Het grote schild van een soepschildpad wijst reeds vooruit op de rijke dierenwereld van de zee rondom de eilanden, waaraan de tentoonstelling een gehele zaal wijdt.

In de boekenvitrine treft men behalve enige populaire, oriënterende werken over het West-Indische gebied, ook de publicaties aan van de „*Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen*“. Deze studiegroep is gevestigd in Utrecht. Op de Antillen is een speciale Werkgroep, uitsluitend bestaand uit liefhebbers, die de achterstand in onze biologische kennis enthousiast probeert in te halen.

Een land van savannen, oerwouden, brede rivieren en moerassige, dicht begroeide kuststreken, gelegen aan de Noordkust van Zuid-Amerika. Zuid-Amerika is lange tijd een geïsoleerd continent geweest, waardoor er zich — juist als in Australië — een eigen vormenrijke fauna heeft kunnen ontwikkelen. Geen van de hierna genoemde typische vormen komt op de Nederlandse Antillen voor:

Zoogdieren: tapir, gordeldieren, miereneters, luiaards, brulapen.

Vogels: toekan, trompetvogel, capucijnvogel, rotshaan.

*Suriname.*



Verder: reuzenslangen (anaconda), alligator en niet te vergeten de grootste der thans levende zoetwatervissen, de pirurucu en de venijnigste, de piraña.

Afgezien van de veelheid van vormen valt ons ook op hoezeer vele van de zoogdieren aan het leven in het oerwoud zijn aangepast. Allereerst de apen natuurlijk, maar ook andere dieren vertonen bijzondere bekwaamheid in het klimmen; vele soorten bezitten een rol-grijpstaart. Iets anders wat bij de oerwoudbewoners opvalt, is het bezit van veel bonte, donkere kleuren, in vaak grillige patronen. De puma en het gordeldier, die in de open vlakten voorkomen, zijn veel minder opvallend gekleurd.

ALGEMEEN. De Nederlandse Antillen bestaan uit twee groepen eilanden die ver uit elkaar liggen en waarvan de faunae belangrijk verschillen.

*Nederlandse  
Antillen I.*

a. Benedenwindse Eilanden: Aruba, Curaçao, Bonaire, gelegen tegenover de kust van Venezuela;

b. Bovenwindse Eilanden: St. Maarten, Saba en St. Eustatius, gelegen aan het Noordelijkste uiteinde van de eilandenboog der Kleine Antillen.

Tezamen zijn deze eilanden in oppervlak niet groter dan de provincie Utrecht !

a. DE BENEDENWINDSE EILANDEN. Geen regenwouden, geen rivieren, geen savannen, maar schaduwloze halfwoestijnen, en op Aruba zelfs doodse steenwoestijnen. Het enige wat op de eilanden weelderig groeit is allerlei stekelig gewas: schijfcactussen, zuilcactussen, meloencactussen, agaven, acacia's. Grote zoogdieren ontbreken geheel, de meest opvallende bewoners zijn vogels en hagedissen. Als oorzaak van het ontbreken van een rijke dierenwereld zoals wij die b.v. in Suriname aantreffen, voert men aan dat de eilanden van oceanische oorsprong zijn, d.w.z. dat ze nooit met het vasteland verbonden zijn geweest. De gehele eilandbevolking heeft dus vroeger of later een afstand van 70 à 100 km over zee moeten afleggen om op de eilanden te komen. Voor de meeste zoogdieren is zulk een afstand onoverkomelijk; misschien zijn alleen enkele vleermuizen in staat geweest om op eigen kracht de nauwe zeestraat te overbruggen. De andere zoogdieren zijn waarschijnlijk alle door de mens geïmporteerd: het Curaçoise hert, dat nauw verwant is aan dat van Venezuela en Colombia en een kleine soort haas, gewoonlijk konijntje genoemd. Van de geiten is in ieder geval bekend dat ze daar vroeger door Europese zeelieden, later ook door kolonisten, zijn uitgezet. Hoe nuttig geiten indertijd ook mogen zijn geweest bij het verschaffen van vers vlees voor de door scheurbuik bedreigde scheepsbemanningen, voor de inheemse planten- en dierenwereld zijn ze vaak funest geweest. Hoewel het droge klimaat hier ook een woordje meespreekt, staat wel vast dat door geitenvraat een groot deel van de oorspronkelijke plantengroei verdwenen is en daarmee vele dieren die van en in deze vegetaties leefden.

Dat hagedissen zo talrijk zijn op onze oceanische eilanden zal op het eerste gezicht verbazing wekken. Behalve leguanen schuwen ze alle immers zeewater, trouwens elk water, en ook de leguaan kan men nauwelijks in staat achten zonder hulp 70 km zwemmend af te leggen. Maar wanneer wij weten dat de meeste hagedissen ook graag in bomen leven en daarbij bedenken, dat soms grote bomen mijlenver in zee drijvend zijn aangetroffen, met eieren van verschillende soorten, soms zelfs met levende hagedissen (gecko's en anolissen) als passagiers,



dan is hun verspreiding al beter te begrijpen. Daar komt nog bij dat de overlevenden van zo'n vlotvaart terecht kwamen op eilanden waar de meeste natuurlijke vijanden (behalve enkele vogels) ontbraken, zodat ze zich onbelemmerd konden uitbreiden.

De weinige Amphibiën die op de eilanden gevonden worden, zijn waarschijnlijk per ongeluk of met opzet, door de mens meegebracht: dori (Aruba, Curaçao en Bonaire) en reuzenpad (éénmaal op Aruba).

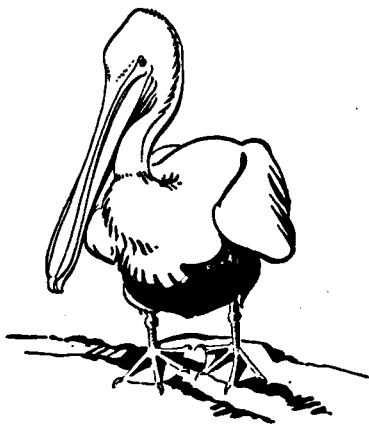
Niemand zal zich verwonderen dat er zoveel vogels op de eilanden voorkomen; die kunnen immers vliegen? Toch zien wij op de grafiek dat een zeestraat van 70 km voor vele vogels een afdoende belemmering vormt. Bij sommige vogels die de sprong met succes hebben ondernomen, vinden wij aanwijzingen dat de immigraties zeer zelden plaats vinden, m.a.w. dat er geen onafgebroken verkeer tussen eilanden en vasteland bestaat. Op verschillende eilanden zijn n.l. eigen endemische

variaties ontstaan o.a. van parkieten en papegaaien, wat men alleen mogelijk acht in gevallen dat een bevolking lange tijd geïsoleerd leeft.

Een deel van de tijdelijke bewoners van de eilanden is in staat om zelfs veel groter afstanden af te leggen. De Benedenwindse eilanden liggen n.l. op één van de grote trekwegen van Noord-Amerikaanse broedvogels die in Zuid-Amerika overwinteren. De vogels die de grote reis uit Noord-Amerika tot Curaçao hebben gehaald, en daarbij minstens 800 km ononderbroken over zee hebben moeten vliegen, hebben soms meer dan de helft van hun lichaamsgewicht verloren en blijven enige tijd verwoed fourageren om op de eilanden nieuwe krachten op te doen voor de laatste etappe.

b. DE BOVENWINDSE EILANDEN zijn kleiner en liggen in een wat vochtiger klimaatgordel. Zij zijn meer dan 900 km van de Benedenwindse Eilanden verwijderd. De landdierenfauna is door de geïsoleerde ligging nog armer aan soorten dan op de Benedenwindse Eilanden.

ST. MAARTEN heeft fraaie zandstranden met cocospalmen die niet onder doen voor die van de beroemdste Amerikaanse badplaatsen (Palmbeach). Op enkele rotseilandjes voor de kust broeden pelikanen en enkele sternsoorten. Van de eilandfauna zelf treffen wij op de tentoonstelling boomkickers aan, alsmede een Indische mongoose. De laatste is indertijd ingevoerd om de ratten te bestrijden, maar al dra ontpopte het dier zich als een venijnig rover van pluimvee, later ook van vruchten. Vele inheemse dieren, zoals hagedissen, slangen, sommige vogels, zijn door de mongoose geheel of tendele uitgeroeid: alweer





een voorbeeld van de treurige gevolgen van onbedachtzame dierimporten.

Van SABA, merkwaardig, steil uit zee oprijzende vulkaanpiek, zien wij een maquette. De top is zeer vochtig, zodat er zich een weelderig nevelwoud heeft kunnen ontwikkelen, o.a. met boomvarens, grootbladige aronskelken, begonia's, lianen, bromelia's, orchideeën etc. In dit vreemde woongebied leven enkele zeer zeldzame vogels, waarvan een tanagra en een trembler afgebeeld zijn.

Ook ST. EUSTATIUS bezit een vulkaan. In de wijde krater heeft zich een miniatuur tropisch regenwoud ontwikkeld, het enige van de Nederlandse Antillen !

Als een trait d'union tussen de zo ver uit elkaar gelegen Bovenwindse en Benedenwindse Eilanden, laten wij enkele zeevogels zien, die men in het hele Caraïbische gebied kan tegenkomen: pelikanen, waarvan wij de duikvluchten bewonderen; fregatvogels met hun merkwaardig vliegbeeld, de mannetjes met rode doedelzakken aan de keel; tot slot de bubi's, verwanten van onze Jan van Gent en evenzeer bedreven in de visvangst.

### *Nederlandse Antillen II.*

ZEEDIEREN. Koraaldiertjes, kleine zeeanemoontjes met een skelet van dunne kalkplaatjes, zijn bijzonder gevoelige en kieskeurige wezentjes. Zij zijn gesteld op een vrij hoge temperatuur, het water moet helder zijn en tevens zuurstofrijk. Bovendien zijn zij gebonden aan een bepaalde diepte van waar zij zich tot aan de oppervlakte van het water kunnen ontwikkelen. De Caraïbische Zee schijnt aan al deze voorwaarden goed te voldoen; men vindt er althans uitgestrekte koraalriffen, samengesteld uit vele soorten en vormen.

De Nederlandse Antillen zijn alle van vulkanische oorsprong, zoals op Saba en St. Eustatius thans nog goed te zien is. Op de onderzeese delen van de eilanden hebben zich koralen gevestigd, die zich in de loop der tijden hebben ontwikkeld tot uitgestrekte riffen. Bij een relatieve daling van de zeespiegel komt dus een eiland boven water, dat aan de buitenzijde grotendeels is opgebouwd uit koraalkalk, maar dat als kern en basis een of meer vulkaankegels heeft. Dit laatste is mooi te zien op de Benedenwindse Eilanden, waar op sommige plekken de kalkmantel vrijwel geheel door erosie is verdwenen, waardoor resten van de oude vulkanische afzettingen aan de dag zijn gekomen.

Het blijkt dat het zeeniveau verschillende malen verlaagd is. Elke keer groeide het koraal aan tot vlak onder de zeespiegel. Daalde het water verder, dan kwam dus een betrekkelijk vlak terras boven. Vooral de aan de passaatwind blootgestelde Noordoost-zijden van de eilanden kregen hier ruwe en ontoegankelijke kusten, met diepe brandingsnissen. Aan de Zuidzijde liepen rivieren naar zee (thans niet meer), die in de kalkbrede beddingen uitslepen. Bij een latere stijging van het zee-

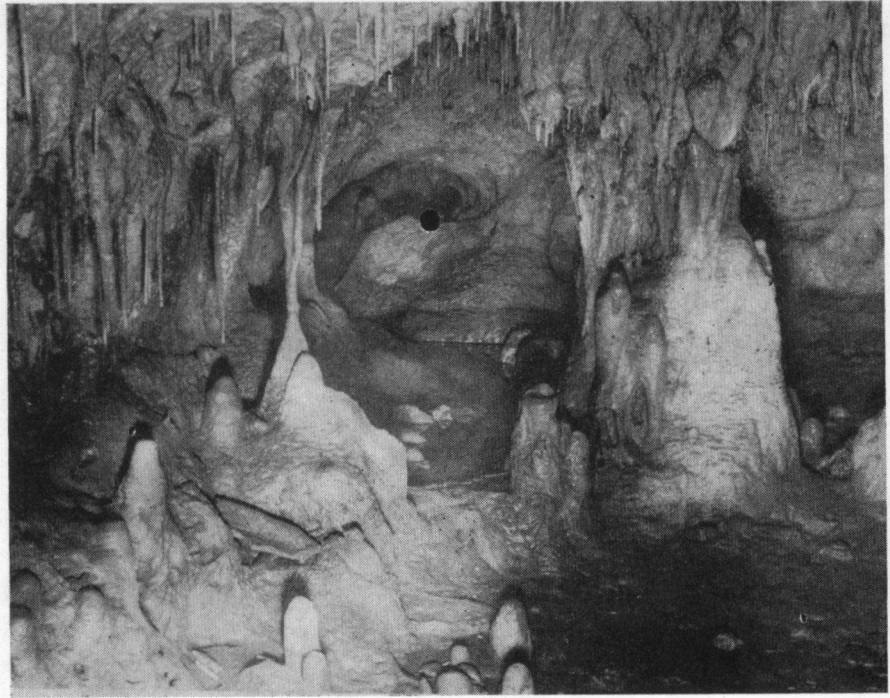


niveau ontstonden zo de handvormig ingesneden baaien, waarvan de maquette van het Spaanse water op Curaçao een beeld geeft.

Op deze maquette zien we bovendien de Tafelberg van Santa Barbara, een bekend silhouette in het landschap van Curaçao. Men graaft hier fosphaatkalk af, fossiele guano, ontstaan door de verbinding van zeevogelmest met de kalk uit de bodem. Dit wijst op het vroeger bestaan van grote vogelkolonies.

Kalk is enigszins in water oplosbaar; een kalkbodem is dus poreus. Door een eeuwig proces van oplossen en weer neerslaan, ontstaan in kalkgebieden druipsteengrotten. Zulke grotten treft men op de Benedenwindse Eilanden in grote aantallen aan. Vleermuizen, kerkuilen en een bijzondere grottenspin vinden er rust- en slaappleatsen; zelfs heeft men er kortgeleden enige typische grottenvissen ontdekt.

Sponzen, hoornkoralen (met een skelet van hoorn in plaats van kalk), kalkalgen, kokerwormen en schelpdieren helpen mee aan de opbouw van het rif. Zwemmend en kruipend daar tussen vindt men een menigte vissen, zeeëgels, zeesterren, slakken, inktvissen enz. enz.



Het levende koraalrif is een onuitputtelijk gebied voor de natuurliefhebber en onderzoeker. Vooral de laatste jaren is er veel enthousiasme om dit leven onder water met duikbrillen te bekijken, voorzien van de nieuwste rubberzwemvliezen en wapens tegen al te opdringerige haaien en baracudas.

K. H. VOOUS

D. HILLENIUS